

J'accuse! Jag anklagar det offentliga systemet för en ”dubbelstöt” mot mor- och farföräldrar

1 Inledning

J'accuse var rubriken på den artikel som den kände franske författaren Émile Zola fick publicerad i paristidningen L'Aurore en vinterdag 1898. Artikeln var ett skarpt angrepp på det franska militära etablissemanget (något oerhört på den tiden) och ett lika skarpt försvar för den franske (och judiske) artillerikaptenen Alfred Dreyfus i den s k Dreyfusaffären. Det handlade om en stor rättsskandal (med tydliga antisemitiska inslag) i Frankrike där Dreyfus, oskyldigt dömd, fick sitta tio år i fängelse på en av fängelseöarna i Franska Guayna.

Mitt motsvarande utrop – Jag anklagar! – riktar sig mot det svenska etablissemanget i form av främst regering och riksdag men även landets socialnämnder.

2 Stöt nr 1

Ända fram till 1970-talet fokuserades intresset enbart på relationen föräldrar-barn. Perspektivet var föräldrarnas rätt och ansvar. Successivt gled emellertid intresset över på att se detta mer utifrån barnens perspektiv. Det var först i början av 1980-talet som det slogs fast att barn har ett behov av umgänge med andra än föräldrarna. Någon specifik personkrets för detta umgänge ville man emellertid inte peka ut. Här bestämdes också att om någon annan än föräldrarna vill väcka talan om umgänge, skulle detta ske hos berörd socialnämnd. Tyvärr var den intellektuella grunden för detta ställningstagande minst sagt torftigt.

Det var först i samband med införandet av 2006 års vårdnadsreform som man för första gången försökte få till en sammanhållen argumentation för rådande system. Som jag har visat i annat sammanhang¹, blev tyvärr inte detta försök särskilt lyckat. Det intellektuella grunden för det rådande systemet var således fortfarande undermålig! Det skulle dock här föra för långt att närmare gå in på detta.

När det uppstår en situation där föräldrar råkar i konflikt med sina (svär)föräldrar, blir ofta konsekvensen att umgänget dem emellan upphör. Karaktären på en sådan konflikt varierar självfallet. Ibland är det tydligt vilka bakomliggande orsaker som finns. Påfallande ofta uppger emellertid de mor- och farföräldrar som vänder sig till oss, att beslutet från barnbarnens föräldrar att bryta umgänget kom som ”en blixtnedslag från en klar himmel”. Detta

¹ Eriksson, O – Mor- och farföräldrars möjligheter till umgänge med sina barnbarn. En begränsad historisk tillbakablick, Saknade Barnbarn, Rapport mars 2017; Eriksson, O – I Sverige gäller inte principen om likhet inför lagen fullt ut, Inlägg 2017-02-15 i Dagens Juridik; Eriksson, O – Bredda perspektivet, UNT 2017-08-01

Ove Eriksson, ordförande

faktum ingår som en del i den frustration som mor- och farföräldrar känner. Att både nekas umgänge med sina barnbarn och att samtidigt inte få några besked om orsakerna, blir en tung börda att bära för många av dessa mor- och farföräldrar. Det bör poängteras att föräldrarna (vårdnadshavarna) enligt Föräldrabalken (FB) har en skyldighet att främst se till "barnens bästa". Men eftersom det inte finns någon mer exakt definition vad som avses med detta, kan naturligtvis föräldrarna göra en tolkning, som mer gynnar dem själva än barnen. Vi menar att det inte bör finnas ett system där föräldrar kan använda sig av sina barn som "vapen" i en konflikt som egentligen rör vuxna.

Men är verkligen alla mor- och farföräldrar lämpliga att umgås med sina barnbarn? Förvisso inte! Det finns ingen anledning att förse alla mor- och farföräldrar med änglavingar (liksom att inte alla föräldrar är försedda med sådana!). I en del fall är det säkert rätt att en mor- eller farförälder utestängs från möjligheten att umgås med sina barnbarn. Vi hävdar ju inte att alla mor- och farföräldrar ska ha rätt att få umgås med sina barnbarn. Däremot bör alla mor- och farföräldrar, som förvägras umgänge med sina barnbarn, på egen hand ha rätt att få sin önskan om ett sådant umgänge prövad i domstol. En sådan prövning kan ju antingen leda till ett bifall eller till ett avslag. En grund för avslag kan förstås vara att en mor- eller farförälder av domstolen bedöms som olämplig att få umgås med sina barnbarn.

Vari består då det påstådda rättsövergreppet? Som jag tidigare nämnt vilade de argument som skulle ge legitimitet åt systemet på en synnerligen torftig intellektuell grund. När vi försökt att föra en diskussion med ansvariga personer, har vi blivit bemötta med en överlägsen nonchalans (blandat med rena lögner)(det skulle föra för långt att utveckla detta här)².

Nuvarande regelsystem innebär ett flagrant avsteg från en grundläggande rättslig princip – allas likhet inför lagen! Sedan urminnes tider råder i vårt land principen att alla myndiga medborgare har vid tvister möjlighet att "vända sig till tinget" för att få sin sak rättsligt prövad. Så icke för mor- och farföräldrar som utestängs från umgänge med sina barnbarn. Enligt gällande "juristförnuft" är vi inte en legitim part i tvisten! Det skulle således betyda att det inte är legitimt för mor- och farföräldrar att måna om att kunna bidra till ett ge sina barnbarn en så god uppväxtmiljö som möjligt. Om det är det som det rådande rättssystemet betyder, är det rättssystemet det är fel på, inte på mor- och farföräldrar. Men eftersom rådande rättssystem är skapat av människor, kan det naturligtvis också ändras av människor.

Jag uppmanar därför regering och riksdag³:

- Att snarast upphöra med nuvarande diskriminering av berörda mor- och farföräldrar

² Se Eriksson, O – Summa summarum. Minnen, reflektioner och ståndpunkter, Del 1, s 116ff (Maj 2017)

³ Det ska här påpekas att det genom åren funnits enskilda riksdagsledamöter från olika partier som försökt att få till en bättre ordning. Tyvärr utan att lyckas. Den kanske mest kända är liberalen Barbro Westerholm, som gång på gång motionerat i frågan.

Ove Eriksson, ordförande

- Att införa möjligheten för mor- och farföräldrar att på egen hand få frågan om umgänge med sina barnbarn prövad i domstol

3 Stöt nr 2

Om det nyss sagda var den första ”stöten” som det offentliga systemet riktar mot en stor grupp mor- och farföräldrar, vari består då ”stöten” nr 2?

Det handlar om det alternativ som erbjuds när mor- och farföräldrar vill driva sitt ärende till ”vägs ände”. Då finns möjligheten att väcka talan i den socialnämnd, som är belägen i den kommun där barnbarnen bor. Med ”mössan i hand” får då mor- och farföräldrar vädja till socialnämnden att anhängigöra deras ärende vid berörd tingsrätt. Hittillsvarande erfarenhet ger vid handen att socialnämnderna praktiskt taget aldrig går till domstol för att få ett sådant ärenden prövat. Det kan man göra i trygg förvisning om att få rätt (även om man inte har rätt). Det är nämligen förbjudet att överklaga socialnämndens beslut, vilket strider mot en lång (förvaltnings)rättslig tradition i vårt land. PANG! Där kom det offentliga systemets andra stöt mot en redan diskriminerad skara människor.

Socialnämnderna motiverar sin passiva hållning med att man väntar på prejudicerande domar. Men hur ska sådana kunna uppstå om ingen nämnd vänder sig till domstol? Ur tomma intet? Socialnämndern har faktiskt vägledande uttalanden i förarbetena till FB. I den proposition som låg till grund för 2006 års vårdnadsreform (prop 2005/06:99) konstateras att barn har behov av kontakt inte bara med föräldrarna ”utan även andra personer som står dem särskilt nära”, t.ex. mor- och farföräldrar. Det slås också fast att vårdnadshavaren ”har ett ansvar för att barnets behov av umgänge med närstående så långt möjligt tillgodoses”. (s 56) Här hänvisas till Föräldrabalken 6 kap, § 15a, tredje stycket.

Att lägga märke till här är statsrådets uttalande om vikten av kontakten med den äldre generationen, särskilt mor- och farföräldrar. Föredragande statsrådet framhåller vikten av att tillgodose barnens behov av umgänge med andra än föräldrarna:

”Det gäller särskilt kontakten med mor- och farföräldrar. En kontinuerlig kontakt med den äldre generationen är av stor betydelse. Den kan ge värdefull trygghet, inte minst om föräldrarna separerar eller en av dem dör. Men också i andra fall kan ett barn ha ett starkt behov av umgänge med en närstående...För att ytterligare tydliggöra barnets behov av umgänge i sådana situationer bör det framgå av lagen att socialnämnden särskilt skall beakta barnets behov av umgänge med sina mor- och farföräldrar och andra som står barnet särskilt nära.”

(Prop 2005/06:99, sid 57)

I stället för att försöka följa de tydliga politiska intentioner som finns uttalade, väljer helt enkelt socialnämnderna att bortse från detta., vilket minst sagt är upprörande! I lika grad

Ove Eriksson, ordförande

upprörande är emellertid att det inte finns ett enda uttalande från varken regering eller riksdag där detta förhållningssätt kritiseras, än mindre att man tagit något initiativ till att åtgärda detta flagranta missförhållande!

Jag vill således uppmana regering och riksdag:

- Ta omedelbart bort förbudet att i detta sammanhang överklaga socialnämndernas beslut. Förbudet strider mot en lång (förvaltnings)rättslig tradition i vårt land.
- Se till att sätta press på kommunerna/socialnämnderna att följa den tydliga politiska viljeinriktning som finns uttalad!

4 Jag anklagar!

Oskyldigt dömd fick Dreyfus sitta tio år i ett fängelse i djungeln i Franska Guayana. Om man räknar från införandet av 2006 års vårdnadsreform, har hittills en stor skara mor- och farföräldrar fått ”sitta inlåsta” i det nuvarande regelsystemet i nästan 12 år! Hur länge till ska denna upprörande ”inlåstning” få fortgå?

Jag riktar fyra anklagelser mot det ”svenska etablissemangen”:

- 1) Jag anklagar regering och riksdag för att upprätthålla förbudet för mor- och farföräldrar att på egen hand kunna föra talan i domstol om umgänge med sina barnbarn! Förbudet strider mot en uråldrig tradition i vårt land och bygger på en torftig intellektuell grund.
- 2) Jag anklagar regering och riksdag för att värna om ett system där föräldrar kan använda sig av ”sina” barn som vapen i en konflikt, som egentligen handlar om en konflikt mellan vuxna!
- 3) Jag anklagar landets socialnämnder för obstruktion av den tydliga politiska vilja som finns uttryckta i FB och dess förarbeten om vikten av att kontakten mellan barnbarn samt mor- och farföräldrar upprätthålls
- 4) Jag anklagar regering och riksdag för ett passivt förhållningssätt med avseende på landets socialnämnder.

TACK!